

szokatlan, az előbeszédben sem vált annyira általánossá, mint az előbb tárgyalt *személyzet* szó, de úgy látszik kész ugyanazt a pályát megfutni.

41. *Hibás mondat szerkezet*: Nem becsüljük meg ma sem, ámbár szüntelen valljuk, hogy a nemzet benne él, ősi magyar nyelvünket (Magyar Nemzet IV: 1941. XII. 5.). — Ennek az aránylag rövid összetett mondatnak olyan szembeötlő a hibája (a főmondatnak ok nélküli kettészakasztása két mellékmondat-tal), és olyan könnyen helyreigazítható, hogy csak a gyors újságírói munka rovására írhatjuk. Nem kell egyebet tennünk, csak be kell fejeznünk megszakítás nélkül az első mondatot és utána illeszteniünk (az eredetileg közbeiktatott) megengedő és tárgyi mellékmondatot, és minden rendbejő: Nem becsüljük ma sem ősi magyar nyelvünket, ámbár szüntelen valljuk, hogy a nemzet benne él.

42. *Rossz mondat ez is*: ...halálra sebeztek az augusztus 8-án aztán sebébe behalt Rádics Istvánt (Bajza József: Jugoszlávia 54. l.). — Ha az *aztán* szó nem volna a mondatban, egészen úgy hangzanék, hogy az augusztus 8-án sebébe behalt Rádics Istvánt sebeztek halálra, vagyis előbb meghalt, aztán halálra sebeztek. Igaz, hogy a mondatot így sem fogja senki félremagyarázni, mert szó szerinti (alakszerinti) értelmezése logikai képtelenség volna, mindazonáltal a mondat szerkezetére, fölépítésére ügyelni kell, mert sok hasonló esetben valóban kétértelművé válhatik. Hibája a fenti idézetnek az is, hogy kétszer van meg benne a meghalás kifejezése. Helyesen így volna: Súlyosan megsebeztek Rádics Istvánt, aki (aztán) augusztus 8-án sebébe bele is halt. Vannak, akik az ilyen mondatot sem szeretik az alárendelés miatt; mások azt állítják, hogy így az eredeti fogalmazástól nem sokban különbözik, mert ha az *aztán* és az *is* szót elhagyjuk belőle, ép úgy félremagyarázható. Kissé túlzott az aggodalom, de ezek számára ezt a megoldást ajánlom: *Súlyosan megsebeztek Rádics Istvánt, sebébe augusztus 8-án bele is halt.*

Egy új magyar nyelvkönyv.¹ Ez a hasznos kis könyv is bizonyára annak az újabb nyelvművelő mozgalomnak köszöni keletkezését, amely az utóbbi évek nyelvvédő könyveit, magyarító-magyarázó szótárait és más a nyelv életével foglalkozó tanulmányait meg azt a sok nyelvhelyességi cikket is létrehozta. Az előszóban azt mondja a szerző, hogy munkáját a művelt közönségnek szánta, amelynek tagjai tanultak ugyan magyar nyelvtant, de jórésztben elfelejtették. Nagy szükségük van arra, hogy ismereteiket fölfrissítsék, illetőleg újból megtanulják, nyelvérzéküket megerősítsék, csak úgy kerülhetnék el azokat a hibákat, amelyek mindennapi beszédüket éléktelenítik.

Úgy fogalmazta meg mondanivalóját, hogy a műveltek minden rétege nehézség nélkül megérthesse. Néhol olyan szemléltetően és — hogy úgy mondjam — primitíven határoz meg egy-egy nyelvtani fogalmat, állapít meg egy-egy nyelvi jelenséget, hogy a legjáratlanabb előtt is megvilágosodik a szóbanforgó kérdés.

A könyv első, nagyobbik fele a nyelv szerkezetéről szól, ez a tulajdonképeni nyelvtani rész; a második a nyelv életével foglalkozik. Olyanféle tehát az elrendezése, mint a középiskolák felső osztályai számára készült kis nyelvtanoké, aminő a *Balassa Józsefé*, *Simonyi Zsigmondé*, *Szinnyei Józsefé*, csak hogy Techert József — mint az előszóban maga is bejelenti — a magyar nyelvtudomány legújabb eredményeit is fölhasználta.

Az ember úgy van megalkotva, hogy csaknem akaratlanul is mindenben a hibát keresi, s ha ilyet talál vagy találni vél, nehezen állja meg, hogy el ne mondja őket, ha még oly jelentéktelenek is.

¹ *Kis magyar nyelvkönyv*. írta dr. Techert József. Budapest, 1941. Bibliotheca. 8° 136 l.

Egyik kifogásom az, hogy a névelőket a névszók közé sorozta, holott egyiknek sincs határozott jelentéstartalma. Igaz, hogy a határozott névelő névszóból, mutatónévből fejlődött, a határozatlan is számnévből, de ez nem elég ok arra, hogy a névelőt is meghagyjuk a névszók társaságában.

Azzal sem értek egyet, hogy a birtokosnévmást *birtoknévmásnak* nevezi. Ez a névmás ugyanis a *birtokost* helyettesíti (a birtokos nevének mása), nem pedig a birtokot. A birtokjelzőt sem mondjuk birtokjelzőnek, pedig a birtok jelzője, de a birtokost jelzi vagyis jelöli.

Ellentmondásra készlet az is, amit a szerző a hangfestőszókról ír, hogy t. i. ezek a cselekvések, dolgok, tulajdonságok hangulatát igyekeznek hangalakjukkal érzékeltetni; legalább is példái sem túlságosan meggyőzők. A *sünderög*, *pipogya*, *mamlasz* szavak alakja mit sem árul el tartalmukból; jelentésük miatt tapad hozzájuk a magyarban bizonyos hangulati elem. A hangfestés a költői nyelvben nem is egyes szavakkal történik, hanem szavak kapcsolatával, egész mondatokkal, verssorokkal.

Az alárendelő összetételek meghatározását nem tartom eléggé szabatosnak: ... olyan szavakból alakulnak, melyek közül az utótagnak a jelentése a fontosabb; az előtag ezt a jelentést csak megszorítja, megszükiti. A tétel második fele (hogy az utótag a jelentést megszükiti) igaz ugyan, de alig hinném, hogy a *felemás*, *inaszakadt*, *kezeégett* szavakban az előtag kevésbé fontos volna, mint az utótag. Ez még az ú. n. igekötős igékről (határozós összetételekről) sem állítható föltétlenül és minden esetben.

Még csak egyetlen megjegyzést (és nem kifogást) szeretnék tenni. Az óhajtó és a parancsoló mondatot közös néven kívánó mondatnak nevezi a szerző, ép így egybefoglalható volna a kijelentő és a fölkiáltó mondat is (né mely nyelvtan meg is teszi), és *közlő* mondatnak volna nevezhető. A fölkiáltó mondat sem egyéb kijelentésnél, amelyet azonban valamiféle érzelem kísér vagy vált ki. Olykor alakja is a kijelentő mondaté. Beszéd közben gyakran megesik, hogy az érzelmet pusztán a hanglejtés árulja el; pl. ezt a mondatot: *Szép napunk van ma*, ejthetem kijelentőnek, amikor is hanglejtése ereszkedő; de mondhatom fölkiáltónak is, akkor azonban emelkedő a hanghordozásunk. Írásban a fölkiáltójelen kívül rendszeren valamilyen indulatszó kezdí az efféle mondatot (Be szép napunk van ma!).

Ami kifogásolható igazán kevés és igazán nem jelentős. De egyik nagy érdeme a könyvnek, hogy apró részletekbe nem bocsátkozik, viszont minden lényegeset elmond. Nem válik sehol böbeszedűvé, de sehol sem olyan szűkszavú, hogy nehezen érthetővé, félreérthetővé vagy (kevésbé járatosak előtt) éppen érthetlenné válnék. Jó gondolat volt többek között, hogy a szavak rokoni kapcsolatait két példán, az *ad* és *nagy* szó családjának szemléletes föl-sorolásával, olyan kézzelfoghatóan bemutatta.

Techert könyvét haszonnal forgathatnák mindazok, akiknek anyanyelvük tisztasága van olyan fontos, mint testük, ruházatuk vagy lakásuk kifogástalan volta, akik nemcsak beszélni akarnak magyarul, hanem tanulni is.

Nagyon szükséges volna, hogy a középiskola két felső osztályának egyikeben (vagy még inkább mind a kettőben) tanítsák, ismételjék át — most már érettebb fővel — a nyelvtannak elemeit, a nyelv eredetére, fejlődésére, életére vonatkozó kérdéseket és a fogalmazásnak, a stílusnak legfőbb követelményeit. A hivatalos tantervbe mindez föl van véve, de heti 3 magyar órában erre legtöbbször nem jut idő vagy nem fontosságához illő mértékben. Azt is tudni kell, hogy a VIII. osztály május 7-én befejezi az iskolai évet, öt héttel korábban, mint a többi. A bajon csak úgy lehetne segíteni, ha a magyar nyelv heti óraszámát mind a két osztályban fölemelnék legalább 4-re, és 1 órát hetenkint az anyanyelvvél való foglalkozásra fordítanának.